

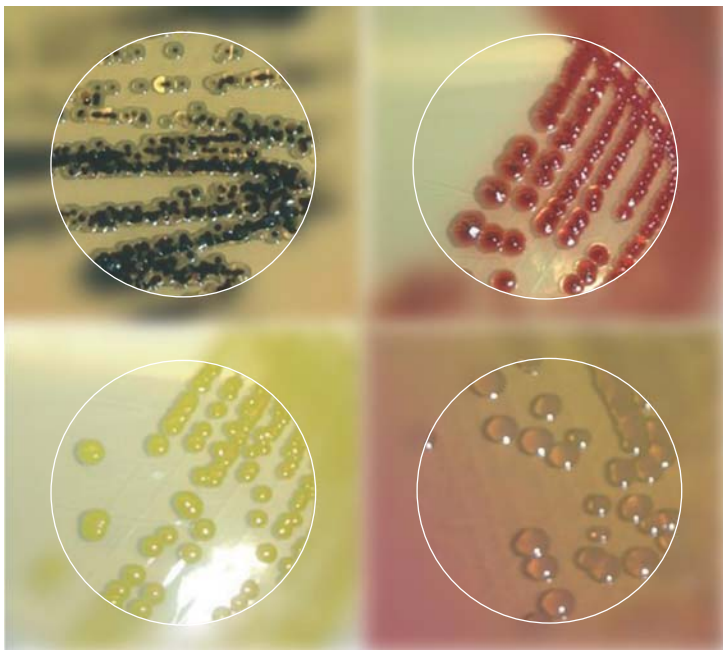
ANÀLISI MICROBIOLÒGICA I HIGIENE DELS ALIMENTS

Núria Rius Bofill (coordinació)

Núria Rius Bofill

Mercedes Berlanga Herranz

Ana M. Marqués Villavecchia

ANÀLISI MICROBIOLÒGICA I HIGIENE DELS ALIMENTS

Núria Rius Bofill (coordinació)
Núria Rius Bofill
Mercedes Berlanga Herranz
Ana M. Marqués Villavecchia

INTRODUCCIÓ

Els aliments que consumeix l'home són principalment d'origen vegetal i animal. Coneixent els microorganismes que acompanyen els aliments en el seu estat natural i les manipulacions a les quals seran sotmesos es pot predir quins microorganismes hi haurà en un determinat producte alimentari després de la seva elaboració.

Molts aliments s'obtenen gràcies a l'acció controlada de determinats microorganismes. En alguns casos en són contaminants naturals i en d'altres són afegits expressament durant la seva fabricació o producció. Ara bé, els microorganismes també juguen un paper important en l'alteració dels aliments. La contaminació microbiana d'un aliment pot tenir conseqüències més o menys greus; des de la pèrdua de les seves característiques organolèptiques fins a la producció en el consumidor d'intoxicacions i toxoinfeccions greus i inclús la mort.

La contaminació microbiana dependrà dels següents factors: (1) origen de les primeres matèries; (2) la seva qualitat microbiològica en estat fresc o no elaborat; (3) condicions sanitàries durant la manipulació i elaboració del producte; i (4) condicions d'envasament, transport i emmagatzematge del producte acabat.

Els microorganismes poden arribar als aliments per diferents vies:

- Per les mans brutes de les persones que els manipulen.
- Per l'aire, bé en forma de petites gotes que s'expulsen per la boca i el nas en parlar, però sobretot en tossir o esternudar.
- Per contacte amb utensilis mal rentats o amb d'altres aliments contaminats.
- Per aigua contaminada amb la qual s'han rentat els aliments que es mengen crus o que s'ha emprat per regar-los.
- Per insectes, especialment les mosques i els escarabats de cuina.
- Pels pinsos, que constitueixen una font important de *Salmonella* i *Listeria monocytogenes*.
- Per la pròpia microbiota que forma part d'alguns aliments conspicus (formatges, embotits, etc.)

La presència de certs microorganismes en els aliments pot donar lloc a diverses malalties en l'home que s'enquadren en dos grups generals: les intoxicacions i les infeccions. Es considera **intoxicació** quan el microorganisme responsable es multiplica en l'aliment, produint una toxina que en ser ingerida provoca la malaltia. En el cas de la **infecció**, el microorganisme causal es troba a l'aliment i en ser consumit amb ell origina un procés patològic determinat. En alguns casos tenen lloc els dos efectes alhora.

De tot el que ha estat exposat podem deduir que els microorganismes d'importància alimentària són aquells que són presents de forma natural a l'aliment, els que hi han estat afegits de manera intencionada durant la seva elaboració i els que el contaminen. Evidentment, els aliments contenen un nombre variable de bacteris, floridures i llevats, i sovint ens preguntem si un determinat aliment és innoce fixant-nos en el nombre

total de microorganismes. La pregunta és doble: Quin és el nombre total de microorganismes presents per gram o mil·lilitre? I, quins tipus de microorganismes estan presents en aquest nombre?. En el cas d'alguns microorganismes, per exemple *Salmonella*, n'hi ha prou amb la seva presència en una quantitat determinada d'aliment, perquè aquest sigui considerat **no apte per al consum públic**.

Aquest llibre recull els protocols experimentals d'anàlisi microbiològica d'aliments i dels controls microbiològics relacionats amb la Higiene dels Aliments. El llibre s'ha estructurat en els onze capítols següents :

- I. Seguretat en el laboratori.
- II. Obtenció i preparació de les mostres.
- III. Metodologia per a la anàlisi microbiològica d'aliments.
- IV. Criteris microbiològics significatius per a aliments.
- V. Control microbiològic de superfícies.
- VI. Control microbiològic de l'aire.
- VII. Manipuladors d'aliments.
- VIII. Valoració microbiològica dels desinfectants.
- IX. Sensibilitat dels microorganismes als desinfectants.
- X. Medis de cultiu, solucions i colorants.
- XI. Esterilització.

El capítol I tracta de les mesures de seguretat **imprescindibles** en un laboratori de microbiologia.

En el capítol II s'explica com preparar les mostres d'aliment. El capítol III consta de 24 apartats on es descriuen els mètodes analítics per al recompte i investigació dels microorganismes o grups de microorganismes més importants que es poden trobar en els aliments. La redacció de l'informe final s'explica al capítol IV. Aquest capítol també recull els criteris microbiològics de menjars preparats i d'alguns aliments.

Els capítols del V al IX descriuen els protocols experimentals relacionats amb els aspectes microbiològics de la Higiene dels Aliments.

El capítol X fa referència a la preparació de medis de cultiu, solucions, reactius i colorants. També inclou els protocols de les tincions simples i diferencials. El darrer és una revisió de les diferents tècniques d'esterilització emprades en microbiologia.

L'edició electrònica del llibre conté un capítol annex amb fotografies en color de cultius, de proves bioquímiques de confirmació d'alguns dels microorganismes descrits en els capítols III i VII, i de cultius obtinguts en el control microbiològic de superfícies i d'aire, i en la valoració microbiològica de desinfectants.

ÍNDEX

CAPÍTOL I

1. Seguretat en el laboratori	1
1.1. Formes d'exposició	1
1.2. Avaluació del risc	2
1.2.1. Nivells de seguretat recomanats segons els agents infecciosos	2
1.3. Principis de bioseguretat	2
1.3.1. Tècniques i pràctiques de laboratori	3
1.3.2. Equip de seguretat	3
1.3.3. Disseny de l'edifici	4
1.4. Nivells de seguretat	4
1.4.1. Pràctiques microbiològiques en un laboratori de bioseguretat 1 (LBS 1)	4
1.4.2. Laboratori de bioseguretat 2 (LBS 2)	8
1.4.3. Laboratori de bioseguretat 3 (LBS 3)	9
1.4.4. Laboratori de bioseguretat 4 (LBS 4)	9
1.5. Bibliografia	10

CAPÍTOL II

2. Obtenció i preparació de les mostres	11
2.1. Mostratge	11
2.1.1. Nombre de mostres	11
2.1.2. Mostratge aleatori	11
2.1.3. Condicions per al mostratge	12
2.2. Preparació de les mostres	15
2.2.1. Material	15
2.2.2. Procediment operatiu	15
2.3. Preparació de les dilucions decimals o banc de dilucions	16
2.3.1. Material	16
2.3.2. Procediment operatiu	16
2.4. Bibliografia	17

CAPÍTOL III

3. Metodologia per a la anàlisi microbiològica d'aliments	19
3.1. Recompte de bacteris aerobis mesòfils	19
3.1.1. Sembra en profunditat	19
3.1.2. Sembra per superfície	22
3.1.3. Mètode de les gotetes d'agar	22
3.2. Recompte, aïllament i identificació de fongs	23
3.2.1. Recompte de fongs	23
3.2.2. Aïllament de floridures i llevats	24
3.2.3. Identificació de les floridures	25

3.2.4. Identificació dels llevats	30
3.3. Recompte d'Enterobacteriaceae totals	32
3.3.1. Sembra per superfície	32
3.3.2. Sembra en profunditat pel mètode de la doble capa d'agar	33
3.3.3. Resultats	33
3.4. Investigació d'Enterobacteriaceae.....	34
3.4.1. Enriquiment en medi líquid selectiu	35
3.4.2. Aïllament en medi sòlid selectiu	35
3.4.3. Comprovació de les colònies	36
3.4.4. Resultats	36
3.5. Recompte d'Enterobacteriaceae lactosapositives	36
3.5.1. Sembra per superfície.....	36
3.5.2. Mètode de filtració per membrana	37
3.6. Recompte de coliformes totals: valoració pel nombre més probable	38
3.6.1. Material	39
3.6.2. Procediment operatiu.....	39
3.6.3. Resultats	40
3.7. Recompte d'Escherichia coli	42
3.7.1. Material	42
3.7.2. Procediment operatiu	42
3.7.3. Resultats	42
3.8. Investigació d'Escherichia coli	46
3.8.1. Prova ràpida per al recompte i la investigació d'Escherichia coli	46
3.8.2. Proves ràpides per a la identificació de soques patògenes d'Escherichia coli	47
3.9. Sistema ràpid d'identificació de les enterobacteriàcies.....	48
3.9.1. Material	48
3.9.2. Procediment operatiu	49
3.9.3. Resultats	49
3.9.4. Proves complementàries: reducció de nitrats	51
3.9.5. Proves addicionals	52
3.10. Investigació de Salmonella	55
3.10.1. Pre-enriquiment en medi líquid no selectiu	56
3.10.2. Enriquiment en medis líquids selectius	56
3.10.3. Aïllament en medis sòlids diferencials	58
3.10.4. Confirmació bioquímica	59
3.10.5. Confirmació serològica: aglutinació en porta	63
3.10.6. Proves ràpides per a la investigació de Salmonella.....	66
3.11. Investigació de Shigella	67
3.11.1. Enriquiment en medis líquids selectius	67
3.11.2. Aïllament diferencial en medis sòlids selectius	68
3.11.3. Confirmació bioquímica	69
3.11.4. Confirmació serològica: aglutinació en porta	69
3.12. Recompte d'Staphylococcus	70
3.12.1. Material	71
3.12.2. Procediment operatiu	71
3.12.3. Resultats	71
3.13. Investigació d'Staphylococcus aureus	73

3.13.1. Enriquiment en medi líquid no selectiu	74
3.13.2. Aïllament en medi sòlid selectiu	74
3.14. Recompte de <i>Clostridium perfringens</i>	75
3.14.1. Regeneració dels medis de cultiu	75
3.14.2. Cultiu en anaerobiosi. Sistema d'anaerobiosi GasPak®	75
3.14.3. Tècnica per a l'enumeració en medi líquid	76
3.14.4. Tècnica per a l'enumeració en medi sòlid. Mètode de recompte en tubs	77
3.15. Recompte de <i>Clostridium</i> sulfitoreductors	78
3.15.1. Material	78
3.15.2. Procediment operatiu	78
3.15.3. Resultats	78
3.16. Recompte d'espores de <i>Clostridium</i> sulfitoreductors	79
3.17. Recompte d' <i>Enterococcus</i>	79
3.17.1. Valoració pel nombre més probable	79
3.17.2. Mètode de filtració per membrana.....	81
3.17.3. Proves addicionals	82
3.18. Investigació de <i>Vibrio parahaemolyticus</i>	83
3.18.1. Enriquiment en medi líquid selectiu	84
3.18.2. Aïllament diferencial en medi sòlid selectiu	84
3.18.3. Proves confirmatives	85
3.19. Recompte de <i>Bacillus cereus</i>	89
3.19.1. Tècnica del recompte en placa	89
3.19.2. Valoració pel nombre més probable	90
3.19.3. Proves confirmatives	91
3.20. Investigació de <i>Bacillus cereus</i>	93
3.20.1. Enriquiment en medi líquid selectiu	93
3.20.2. Aïllament en medi sòlid selectiu.....	93
3.21. Recompte de <i>Pseudomonas aeruginosa</i>	94
3.21.1. Material	94
3.21.2. Procediment operatiu	94
3.21.3. Resultats	94
3.21.4. Proves confirmatives	95
3.22. Investigació de <i>Listeria monocytogenes</i>	97
3.22.1. Pre-enriquiment en medi líquid no selectiu	97
3.22.2. Enriquiment en medi líquid selectiu	98
3.22.3. Aïllament diferencial en medis sòlids selectius	98
3.22.4. Confirmació bioquímica	99
3.22.5. Proves ràpides per a la detecció de <i>Listeria monocytogenes</i>	103
3.23. Recompte de <i>Listeria monocytogenes</i>	103
3.23.1. Material	103
3.23.2. Procediment operatiu	103
3.23.3. Resultats	103
3.23.4. Proves confirmatives	104
3.24. Bibliografia	104
CAPÍTOL IV	
4. Criteris microbiològics significatius per a aliments	105
4.1. Definicions	105
4.2. Selecció dels criteris microbiològics	106

4.3. Normes microbiològiques de menjars preparats	106
4.3.1. Normes microbiològiques dels menjars preparats del grup A	106
4.3.2. Normes microbiològiques dels menjars preparats del grup B	107
4.3.3. Normes microbiològiques dels menjars preparats del grup C	108
4.3.4. Normes microbiològiques dels menjars preparats del grup D	108
4.3.5. Criteris per a la valoració dels resultats de les anàlisi	108
4.4. Protocol d'anàlisi microbiològica d'aliments	109
4.4.1. Carn picada	109
4.4.2. Musclos	110
4.4.3. Patates fregides i productes d'aperitiu	111
4.4.4. Beguda refrescant no alcohòlica	112
4.4.5. Galetes	113
4.4.6. Aigües minerals naturals	114
4.4.7. Gelats	115
4.5. Redacció d'informes	116
4.5.1. Exemple 1	117
4.5.2. Exemple 2	119
4.6. Bibliografia	121
CAPÍTOL V	
5. Control microbiològic de superfícies	123
5.1. Mètode del bastonet esbandit	123
5.1.1. Material	123
5.1.2. Procediment operatiu	124
5.1.3. Resultats	124
5.2. Mètode de la placa de contacte (placa RODAC)	125
5.2.1. Material	125
5.2.2. Procediment operatiu	125
5.2.3. Resultats	125
5.3 Sistema Hygicult®	126
5.2.1. Material	126
5.2.2. Procediment operatiu	126
5.2.3. Resultats	127
5.4. Bibliografia	128
CAPÍTOL VI	
6. Control microbiològic de l'aire	131
6.1. Obtenció de mostres d'aire	131
6.1.1. Mètode de sedimentació	131
6.1.2. Aerocentrífugues (col.lectors d'impacte)	131
6.1.3. Mètode de xoc en líquid o borbolladors	132
6.2. Elecció del sistema de mostratge	132
6.3. Recompte de bacteris aerobis mesòfils pel mètode de sedimentació	132
6.3.1. Material	132
6.3.2. Procediment operatiu	132
6.3.3. Resultats	133
6.4. Recompte de bacteris aerobis mesòfils amb aerocentrífuga	133
6.4.1. Material	133
6.4.2. Procediment operatiu	133

6.4.3. Resultats	134
6.5. Bibliografia	135
CAPÍTOL VII	
7. Manipuladors d'aliments	137
7.1. Contaminació d'aliments per manipulació	137
7.2. Contaminació	137
7.2.1. Contaminació des del tracte digestiu	137
7.2.2. Contaminació per via cutània	138
7.2.3. Contaminació per via respiratòria	138
7.3. Requisits dels manipuladors d'aliments: «Real Decreto 202/2000, 11 de febrero»	138
7.4. Higiene personal	139
7.4.1. Control microbiològic de les mans	139
7.5. Anàlisi de portadors d' <i>Staphylococcus aureus</i> a la mucosa nasal	140
7.5.1. Enriquiment en medi líquid no selectiu	140
7.5.2. Aïllament en medi sòlid selectiu	141
7.5.3. Confirmació de les colònies	141
7.6. Bibliografia	142
CAPÍTOL VIII	
8. Valoració microbiològica dels desinfectants	143
8.1. Valoració d'un desinfectant segons les normes AFNOR	144
8.1.1. Material	144
8.1.2. Procediment operatiu	144
8.1.3. Resultats	148
8.2. Coeficient de fenol	148
8.3. Bibliografia	149
CAPÍTOL IX	
9. Sensibilitat dels microorganismes als desinfectants	151
9.1. Mètode de difusió en agar	151
9.1.1. Material	152
9.1.2. Procediment operatiu	152
9.1.3. Resultats	153
9.2. Bibliografia	153
CAPÍTOL X	
10. Medis de cultiu, solucions i colorants	155
10.1. Medis de cultiu	155
10.1.1. Tipus de medis de cultiu	155
10.2. Preparació dels medis de cultiu	156
10.3. Control dels medis de cultiu	157
10.4. Medis de cultiu no comercials	157
10.4.1. Aigua de triptona amb sal (TW)	157
10.4.2. Aigua de triptona mb 3% de NaCl (TW 3%)	157
10.4.3. Agar per a anaerobis sense glucosa ni indicador	157
10.4.4. Agar nutritiu amb 3% de NaCl (TSA 3%)	158
10.4.5. Agar triptona de soja amb extracte de llevat (TSA-YE)	158
10.4.6. Agar triptona sulfit neomicina (TSN)	158
10.4.7. Brou lactosa sulfit (CLS)	158
10.4.8. Brou lisina descarboxilasa amb 3% de NaCl (LIB 3%)	159
10.4.9. Brou per a <i>Listeria</i> LEB 1	159

10.4.10. Brou per a <i>Listeria</i> LEB 2	160
10.4.11. Brou nitrats	160
10.4.12. Brou púrpura de bromocresol amb ramnosa	161
10.4.13. Brou púrpura de bromocresol amb xilosa	161
10.4.14. Brou sal polimixina (CSP)	162
10.4.15. Brou triptona de soja amb extracte de llevat (TSB-YE)	162
10.4.16. Brou tripticasa de soja polimixina	162
10.5. Solucions salines	162
10.5.1. Ringer ¼	163
10.5.2. Ringer ¼ amb cisteïna	163
10.6. Reactius	163
10.6.1. Reactiu per al TDA	163
10.6.2. Reactiu de Barrit	163
10.6.3. Reactiu de Griess	163
10.6.4. Reactiu per a la catalasa	164
10.6.5. Reactiu de Kovacs	164
10.6.6. Reactiu de l'oxidasa	164
10.7. Tincions	164
10.7.1. Tincions simples	164
10.7.2. Tincions diferencials	165
10.8. Colorants	167
10.8.1. Blau de lactofenol	167
10.8.2. Cristall violeta (modificació de Hucker)	167
10.8.3. Fucsina diluïda	167
10.8.4. Lugol	168
10.8.5. Negre Sudan	168
10.8.6. Safranina	168
10.8.7. Verd malaquita	168
10.9. Bibliografia	169
CAPÍTOL XI	
11. Esterilització	171
11.1. Esterilització física	171
11.1.1. Esterilització per calor humida	171
11.1.2. Esterilització per calor seca	172
11.1.3. Incineració	173
11.1.4. Esterilització per filtració	174
11.1.5. Esterilització per radiació	175
11.2. Esterilització química	175
11.2.1. Òxid d'etilè	175
11.2.2. β -propiolactona	176
11.2.3. Glutaraldehyd	176
11.2.4. Formaldehyd	176
11.3. Preparació del material a utilitzar	176
11.4. Bibliografia	177

CAPÍTOL II

2. OBTENCIÓ I PREPARACIÓ DE LES MOSTRES

2.1. Mostratge

El mostratge consisteix a separar un nombre determinat de mostres d'un lot, una tramesa, etc., amb la finalitat d'obtenir una mostra representativa del total i uns resultats analítics fiables.

2.1.1. Nombre de mostres

Per tal que el mostratge tingui utilitat estadística, s'ha d'analitzar un nombre apreciable d'unitats d'un lot.

Se suggereix que el nombre de mostres es correspongui amb l'arrel quadrada del nombre total d'unitats que constitueix el lot. I també que, tenint en compte el volum del lot, s'agafi l'1% del total quan el lot és gran i el 10% quan el lot és petit. Aquests mostratges són aplicables a lots procedents d'indústries de les quals es desconeix el control que s'ha fet. Si es tracta de productes sotmesos a un control regular, és suficient analitzar 5-10 mostres de cada lot.

2.1.2. Mostratge aleatori

El mètode de mostratge aleatori consisteix a separar del lot un nombre de mostres calculat prèviament utilitzant la taula de números a l'atzar. Aquesta taula està integrada per 100 columnes i 100 files de dígitos 0, 1, 2, ..., 9, disposats en ordre aleatori i generats aleatòriament, de manera que en qualsevol columna cada dígit és completament independent dels altres dígitos de la taula.

Primer s'enumeren consecutivament cadascun dels paquets, contenidors o unitats del producte que s'ha de mostrejar. Després s'escull a l'atzar una pàgina de la taula de números aleatoris, per exemple emprant cartolines numerades dins d'una caixa. S'introdueixen en una caixa cartolines numerades amb les pàgines de la taula de números aleatoris i, sense mirar, se agafa una cartolina, el número de la cartolina ens indicarà el número de la pàgina de la taula de números aleatoris que utilitzarem. A continuació, i sense mirar, s'assenyala amb un llapis un punt qualsevol de la taula. El dígit més proper al senyal del llapis servirà de punt de partida per a la separació de les mostres que han de ser analitzades.

Vegem-ne un exemple emprant la taula 2.1. Suposem que el lot té 300 unitats i que amb el llapis hem assenyalat el lloc que correspon a la fila 7 i a la columna 17. Aquest dígit és l'1, i els dígitos de les columnes 18 i 19 són 1 i 0. Per tant, la unitat que s'ha de separar del lot és la que hem marcat amb el

número 110. A continuació es passa a la fila 8 i a les mateixes columnes 17, 18 i 19, a les quals correspon el número 390. No podem separar la unitat 390, ja que només tenim 300 unitats. Passarem a la fila 9 i a les mateixes columnes 17, 18 i 19, etc., fins a obtenir el nombre de mostres que necessitem.

Columnes

	1 2 3	4 5 6	7 8 9	10 11 12	13 14 15	16 17 18	19 20 21	22 23 24	25 26 27	28 29 30
1	0 7 4	0 3 4	1 7 2	1 9 9	1 2 2	1 3 6	0 5 2	1 2 3	1 4 4	0 9 4
2	0 1 3	0 2 0	1 8 5	1 6 8	0 0 7	1 6 1	1 1 4	0 4 3	1 8 2	0 5 5
3	0 2 4	1 9 5	0 4 4	0 2 6	0 5 7	0 3 3	0 7 5	0 0 2	1 9 6	0 5 3
4	0 4 8	1 1 0	1 2 7	1 6 9	0 9 6	0 6 9	0 7 7	1 3 2	1 2 8	0 4 5
5	1 1 1	0 5 1	0 7 3	1 3 4	0 8 4	0 4 0	0 7 9	1 0 9	0 4 7	0 1 4
6	1 7 1	1 0 5	1 9 1	0 4 2	0 6 6	0 0 6	1 5 9	1 0 4	1 7 9	0 1 9
7	0 2 2	1 1 8	1 5 1	0 1 5	0 9 2	0 1 1	0 5 4	0 0 1	1 5 8	0 3 5
8	0 0 5	1 2 4	1 4 7	1 9 8	1 5 6	1 3 9	0 6 2	1 1 5	1 4 3	0 8 9
9	0 5 9	1 0 7	1 3 3	0 9 8	0 2 7	1 3 1	1 4 9	0 0 4	0 9 0	1 1 7
10	0 4 1	0 8 3	0 0 9	1 0 3	0 1 8	0 1 6	1 5 0	1 8 8	1 7 0	0 0 3
11	1 8 0	1 3 8	1 6 0	1 8 9	0 6 0	0 3 8	1 6 3	0 0 8	1 0 0	1 1 2
12	0 6 5	0 9 3	1 2 0	0 5 0	0 6 1	1 0 6	0 5 6	0 3 0	1 6 4	1 2 5
13	0 9 5	1 5 5	0 8 5	1 5 3	0 4 6	0 5 8	0 3 2	1 9 7	0 6 8	1 9 0
14	1 6 5	1 4 5	2 0 0	0 9 7	0 2 5	1 8 7	0 2 1	1 7 5	0 7 2	0 1 7
15	0 7 1	1 5 7	1 7 4	1 4 6	1 8 1	0 9 9	0 3 9	0 8 6	1 9 3	0 2 8
16	1 0 1	0 1 0	1 4 1	0 7 8	0 2 3	0 8 1	1 7 7	1 7 6	1 9 2	0 3 2
17	0 8 7	0 7 0	0 8 8	1 5 2	1 2 6	0 3 1	0 1 2	1 3 7	1 8 4	1 1 6
18	1 3 0	0 2 9	1 6 7	0 6 7	1 1 3	1 3 5	0 7 6	0 3 6	1 2 1	1 8 6
19	0 6 4	1 8 3	1 9 4	1 1 9	1 4 8	1 4 0	0 4 9	1 5 4	1 6 2	1 2 9
20	0 9 1	1 4 2	0 8 0	1 0 2	1 7 3	0 6 3	1 7 8	0 3 7	1 0 8	1 6 6

TAULA 2.1. Exemple de taula de números a l'atzar

Si es tracta de caixes grans que contenen paquets petits, primer es fa un mostratge aleatori de les caixes i, seguint el mateix procediment, s'escullen els paquets que s'han d'analitzar.

2.1.3. Condicions per al mostratge

És molt important que la **persona** que faci el mostratge estigui ben entrenada i conegui la finalitat i la importància de la seva tasca, ja que una presa de mostres incorrecta pot influir en la valoració dels resultats de les anàlisis.

Si és possible, les mostres s'enviaran al laboratori en els seus envasos originals.

Quan els envasos són molt grans i difícils de transportar, s'agafen asèpticament mostres representatives i es passen a envasos estèrils més petits.

A vegades, les mostres que s'han de recollir són úniques. Això és molt freqüent quan es tracta d'aliments sospitosos de toxiinfecció alimentària.

Els aliments **a l'engròs** es mostregen agafant amb material estèril porcions de diferents zones i traslladant-los, en condicions asèptiques, a envasos estèrils.

Si es tracta d'una **mostra líquida**, primer s'agita l'envàs i després es trasllada, asèpticament i a un envàs estèril, una quantitat determinada de mostra.

Si la mostra és **aigua de l'aixeta**, aquesta s'ha de desinfectar amb alcohol. A continuació, s'obre l'aixeta i es deixa córrer l'aigua. Es tanca l'aixeta i es flameja la gota que queda penjant fins que en surten vapors. S'obre l'aixeta una altra vegada i es deixa córrer l'aigua durant 1-2 minuts abans de recollir-la en el recipient estèril per a la presa de mostres. Es tanca aquest recipient en condicions asèptiques.

Les mostres de productes **sòlids** (formatges, pernills, aliments congelats, etc.) s'agafen emprant serres, trepants, ganivets, etc., estèrils i s'introdueixen asèpticament en recipients estèrils.

El *temps* transcorregut entre la presa de la mostra i el començament de l'anàlisi d'aquesta en el laboratori ha de ser tan curt com sigui possible.

El *transport* de la mostra ha de ser ràpid i s'ha de procurar mantenir les temperatures de refrigeració o de congelació dels productes que ho necessitin.

Es recomana *desar* les mostres a 4°C fins al moment de la seva anàlisi. Cal recordar, però, que la refrigeració de les mostres durant períodes de tres dies o més pot conduir a la multiplicació dels microorganismes psicròfils presents en la mostra i pot originar la mort d'alguns bacteris mesòfils o termòfils. Si la mostra està congelada, s'ha de descongelar en el seu envàs original durant 18 hores com a màxim en una nevera a 2°C a 5°C. Si la mostra congelada pot ser fàcilment triturada —per exemple, els gelats—, no cal descongelar-la.

És absolutament necessari *anotar* la història del mostratge, el transport i l'emmagatzematge de les mostres. Les dades més importants per al microbiòleg són les següents:

- Nom i adreça de la persona que ha pres les mostres.
- Nom i adreça del lloc on s'han pres les mostres.
- Data i hora de la presa de les mostres.
- Raó de la presa de les mostres (control rutinari, brot de toxiinfecció, etc.).
- Nom, mida i marca de les unitats que formen el lot.
- Mètode de mostratge emprat.
- Lloc i temperatura de l'aliment en agafar la mostra.
- Temps transcorregut entre la preparació de l'aliment (en un restaurant, en un *self-service*, etc.) i la presa de les mostres.
- Sistema de transport de les mostres del lloc d'origen al laboratori d'anàlisi.
- Condicions de l'aliment en arribar al laboratori (pH, a_w , aspecte, etc.).
- Temperatura de l'aliment en arribar al laboratori.
- Data i hora d'arribada de la mostra al laboratori.

Totes aquestes dades s'han d'anotar en un full d'anàlisi (taula 2.2) on també hi han de constar les dades següents:

- Tipus d'anàlisi realitzada i resultats obtinguts.
- Nom de la persona encarregada de l'anàlisi.
- Data i hora de començament de l'anàlisi.

— Data i hora d'acabament de l'anàlisi.

Núm. de registre de la mostra:	Nom del client o empresa:	Tipus de mostra:	
Persona que ha pres la mostra			
Nom:		Empresa:	Signatura:
Raó de la presa de la mostra:			
☐ Brot de toxiinfecció ☐ Primera anàlisi (cal especificar-les)		☐ Control periòdic ☐ Mostra ambiental ☐ Anàlisi de manipuladors d'aliments ☐ Control esporàdic ☐ Altres	
Presa de les mostres			
Mètode de mostratge:		Nre. de mostres/lot:	Lloc del mostratge:
Temperatura del lloc del mostratge:		Temps entre el servei i la presa de les mostres:	
Sistema de transport:		Temperatura de transport:	
Condicions de l'aliment en arribar al laboratori			
Aspecte:		pH:	Temperatura:
a _w :			
Tipus d'anàlisi	Mètode	Medi de cultiu	Resultats
☐ Total d'aerobis mesòfils			
☐ Total de psicròtrofs			
☐ Fongs i llevats			
☐ Coliformes			
☐ Enterobacteriàcies			
☐ <i>Escherichia coli</i>			
☐ <i>Salmonella</i>			
☐ <i>Shigella</i>			
☐ <i>Vibrio parahaemolyticus</i>			
☐ <i>Clostridium sulfitoreductors</i>			
☐ <i>Clostridium perfringens</i>			
☐ <i>Staphylococcus aureus</i>			
☐ <i>Bacillus cereus</i>			
☐ <i>Enterococcus</i>			
☐ <i>Pseudomonas aeruginosa</i>			
☐ <i>Listeria monocytogenes</i>			
☐ Altres (especifiqueu-los)			
Persona encarregada de l'anàlisi:	Aliment rebut: Dia: Hora:	Començament de l'anàlisi Dia: Hora:	Acabament de l'anàlisi Dia: Hora:

TAULA 2.2. Full d'anàlisi de mostres d'aliments

Quan les mostres siguin restes d'aliments sospitosos de toxiinfecció alimentària, és convenient conèixer la simptomatologia i l'estudi epidemiològic de la malaltia. Aquestes dades ajudaran el microbiòleg a obtenir resultats en el mínim temps possible.

2.2. Preparació de les mostres

La preparació de les mostres per a la seva anàlisi microbiològica exigeix unes regles de manipulació asèptica molt estrictes, així com la utilització de material i diluents estèrils per tal d'evitar la contaminació exterior de l'aliment.

La fracció d'aliment que s'analitza ha de ser representativa de la totalitat de la mostra. En general, la mostra analítica hauria de ser aproximadament de 200 g. Per raons pràctiques per a l'anàlisi s'utilitzen entre 10 i 50 g; la resta es reserva per si s'ha de repetir l'anàlisi.

Si l'aliment està integrat per diferents components, s'agafen fraccions representatives de cadascun d'aquests en superfície i en profunditat.

La presa de les mostres s'ha de fer sempre en condicions asèptiques molt estrictes i amb material estèril, utilitzant, si és possible, cambres de flux laminar i SEMPRE a prop de la flama del bec Bunsen.

2.2.1. Material

- Ampolla amb 1 L d'aigua de triptona amb sal (TW) o solució de Ringer $\frac{1}{4}$, estèrils o aigua de peptonada.
- Instruments per a la presa de les mostres: tisores, ganivets, culleres, espàtules (tot estèril).
- Bosses de Stomacher estèrils.
- Triturador-homogeneïtzador o Stomacher.
- Flascó per mantenir la bossa amb la mostra en posició vertical.
- Balances.
- Alcohol.
- Bec Bunsen.

2.2.2. Procediment operatiu

Les **mostres sòlides** s'han de tallar en trossos molt petits emprant tisores, ganivets, etc., estèrils. S'han d'evitar els ossos, les espines, etc. S'ha d'agafar sempre mostra de l'interior i de la superfície de l'aliment.

Primer es tara el recipient estèril (bossa de plàstic estèril dins d'un suport que permeti mantenir-la en posició vertical) i a continuació es pesen 25 g de mostra i s'hi afegeixen 225 g de diluent. Haurem preparat una **dilució 1/10 de la mostra**. Com que a vegades no és fàcil pesar la mostra amb exactitud, per obtenir una dilució 1/10 de la mostra problema només cal multiplicar per 9 la quantitat d'aliment que s'ha pesat; així, haurem calculat la quantitat de diluent que hem d'afegir a la mostra per obtenir la dilució 1/10 desitjada.

La **tritració** de la mostra és una operació molt important. S'ha d'evitar destruir els microorganismes a causa de la ruptura dels seus embolcalls o d'un escalfament excessiu. A més de triturar perfectament l'aliment, també és necessari obtenir una barreja homogènia.

Per triturar i homogeneïtzar la mostra utilitzarem un **tritració de paletes** o **Stomacher**, que actua colpejant rítmicament la barreja d'aliment i diluent que hem introduït prèviament en una bossa de plàstic estèril. Els cops produïts per les paletes trenquen l'aliment i deixen els microorganismes en suspensió.

Molts **aliments líquids** es barregen i dispersen normalment d'una manera fàcil. En aquest cas s'agita la mostra i es prepara el banc de dilucions directament (apartat. 2.3). Altres aliments líquids, semilíquids o espessos —per exemple, la margarina, la xocolata o la mantega—, és necessari escalfar-los a 40°C, aproximadament, per millorar la dispersió i dissolució de la matriu i facilitar l'alliberament dels microorganismes del medi.

2.3. Preparació de les dilucions decimals o banc de dilucions

Segons el grau de contaminació microbiana de la mostra que es vol analitzar, algunes vegades serà necessari fer dilucions de la mostra original, per tal de poder obtenir resultats numèrics correctes.

Normalment, les dilucions de la mostra es fan de manera decimal (1/10) i esglaonada; d'aquesta manera s'obté una sèrie successiva de dilucions fins a arribar al grau de dilució adient per poder realitzar el recompte dels microorganismes presents en la mostra.

2.3.1. Material

- Dilució 1/10 de l'aliment sòlid (apartat 2.2.2) o mostra líquida directa.
- Tubs amb 9 mL de solució de Ringer ¼.
- Micropipetes d'1 mL i puntes estèrils.
- Mixo-tub o vòrtex.
- Bec Bunsen.

2.3.2. Procediment operatiu

Per explicar el procediment que s'ha de seguir, ho farem amb un exemple (figura 2.1): primer s'agita el tub, el flascó o el recipient que conté la mostra que s'ha d'analitzar, per tal d'homogeneïtzar-ne el contingut. Després s'agafa 1 mL de la mostra amb una pipeta o una micropipeta estèrils. Aquesta part alíquota s'introdueix en un tub que conté 9 mL de diluent (solució de Ringer ¼) estèril. Així, hem preparat la dilució 10^{-1} (1/10). Homogeneïtzem el contingut del tub utilitzant un Mixo-tub o vòrtex. A continuació, agafem 1 mL de la dilució 10^{-1} i el traslladem a un altre tub amb 9 mL de diluent. Tindrem la dilució 10^{-2} . Homogeneïtzem el contingut del tub i repetim l'operació fins a obtenir la dilució 10^{-3} i, a continuació, la dilució 10^{-4} (dilució 1/10 de 10^{-3}).

En l'anàlisi de **mostres sòlides** s'ha de tenir en compte que es parteix de la dilució 1/10.

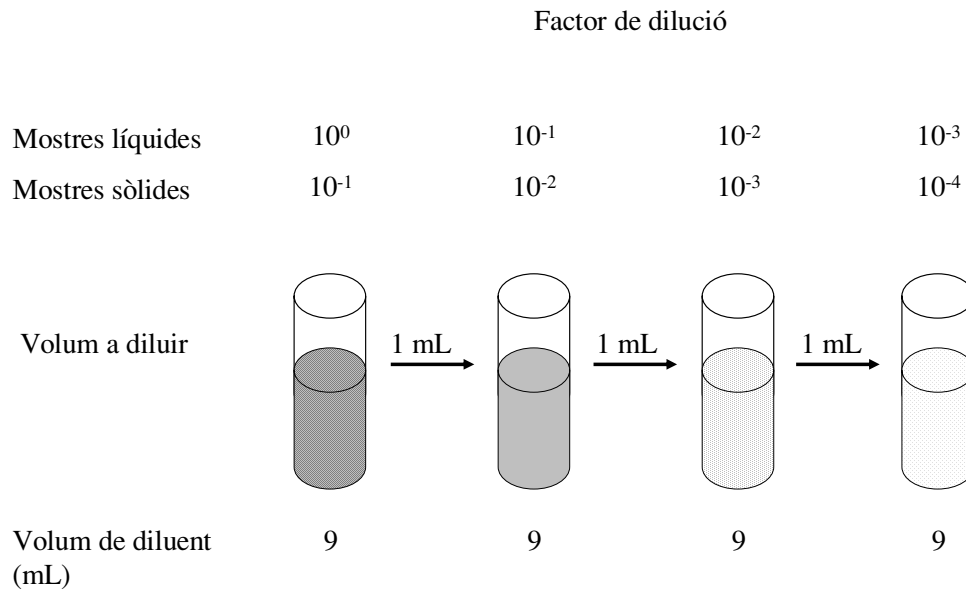

FIGURA 2.1. Esquema d'un banc de dilucions

2.4. Bibliografia

ICMSF (International Commission on Microbiological Specifications for Foods). 1999. *Microorganismos de los alimentos 2. Métodos de muestreo para análisis microbiológicos: principios y aplicaciones específicas*. 2ª ed. Editorial ACRIBIA S.A. Zaragoza.

Mossel D.A.A., Moreno B. y Struijk C.B. 2003. *Microbiología de los alimentos*. Editorial ACRIBIA S.A. Zaragoza.

Murray P.R., Baron E.J., Jorgensen J.H, Pfaller M.A. and Tenover F.C. (eds.). 2003. *Manual of Clinical Microbiology*. 8ª ed. ASM Press. Washington, DC.

Pascual Anderson M.R. y Calderón Pascual V. 2000. *Microbiología alimentaria. Metodología analítica para alimentos y bebidas*. Editorial ACRIBIA S.A. Zaragoza.

CAPÍTOL III

3. METODOLOGIA PER A L'ANÀLISI MICROBIOLÒGICA D'ALIMENTS

3.1. Recompte de bacteris aerobis mesòfils

L'objectiu del recompte de bacteris aerobis mesòfils és fer una estimació de la microbiota bacteriana mesòfila, sense especificar quins tipus de bacteris hi ha a la mostra. Aquesta anàlisi té un valor limitat com a indicador de la presència d'agents patògens o de les toxines d'aquests. Un recompte de bacteris aerobis mesòfils baix no assegura que la mostra no estigui contaminada amb patògens; un recompte total alt tampoc significa, inevitablement, la presència de microbiota patògena.

Excepte en els aliments fermentats, no és aconsellable que en un aliment hi haig un nombre elevat de bacteris aerobis mesòfils, encara que aquests microorganismes no siguin patògens o no hagin alterat de manera apreciable les característiques organolèptiques de l'aliment. Un recompte alt de bacteris mesòfils en un aliment pot ser degut a diferents causes i pot tenir diferents significats:

- Primeres matèries excessivament contaminades.
- Manipulació incorrecta durant l'elaboració de l'aliment.
- Condicions inadequades de temps i/o temperatura durant l'emmagatzematge.
- Possibilitat que hi pugui haver bacteris patògens, ja que els bacteris transmesos pels aliments solen ser mesòfils.
- Indicació d'una alteració immediata de l'aliment.

En general, el recompte de bacteris aerobis mesòfils permet conèixer la qualitat sanitària dels aliments.

Per dur a terme el recompte de bacteris aerobis mesòfils d'una mostra d'aliment es poden seguir diferents tècniques de sembra en placa.

3.1.1. Sembrada en profunditat

3.1.1.1. Material

- Banc de dilucions de la mostra d'aliment

- Tubs amb 20 mL de TSA, fos i mantingut en un bany d'aigua a 45°C
- Plaques de Petri buides estèrils
- Micropipeta d'1 mL i puntes estèrils
- Estufa bacteriològica a 30°C ± 1°C

3.1.1.2. Procediment operatiu

Es preparen dilucions decimals de l'aliment que s'ha d'analitzar (ap. 2.3.2). Es vessen parts alíquotes d'1 mL de la mostra o dilució en diferents plaques de Petri buides estèrils i s'hi afegeixen 20 mL de TSA fos i mantingut a 45°C. El temps màxim entre les dues operacions és de 10 minuts. Per homogeneïtzar el contingut de les plaques, aquestes s'agiten mitjançant moviments rotatoris en ambdós sentits i procurant que el medi no mulli la tapa de les plaques. Com a mínim se sembren tres dilucions decimals consecutives de l'aliment que s'ha d'analitzar, emprant tres plaques per dilució. Es deixa solidificar el contingut de les plaques, que es deixen tancades damunt la taula del laboratori i s'incuben després en posició invertida, per evitar que l'aigua de condensació caigui sobre el medi, a l'estufa a 30°C ± 1°C durant 24-48 hores (fig. 3.1).

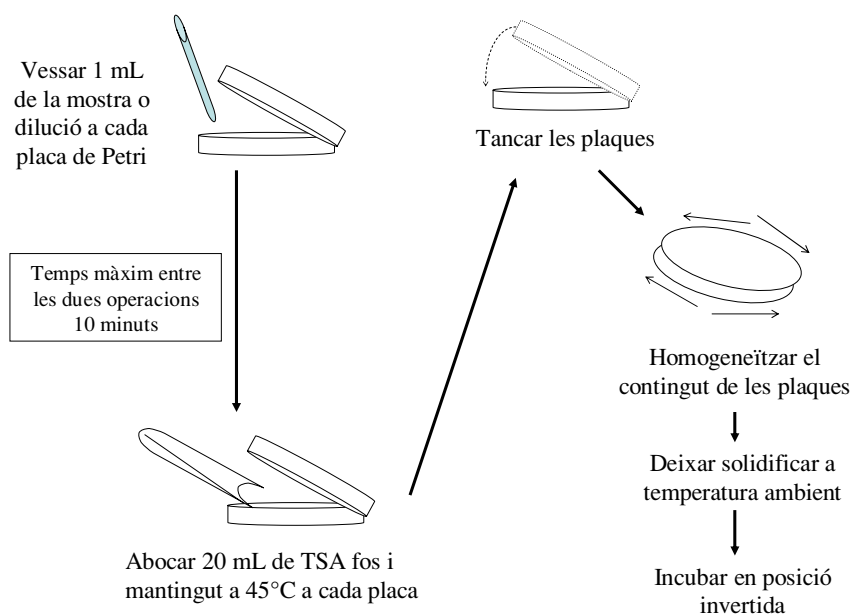

FIGURA 3.1. Sembrada en profunditat

3.1.1.3. Resultats

Observarem colònies en profunditat (immerses en el medi) i en superfície. Es recomana utilitzar un comptador de colònies per tal de fer més fàcil la lectura. En cas de no tenir-ne, cal comptar les colònies a contralavor per poder veure-les totes. Les colònies es van marcant amb un retolador a mesura que es van comptant, per tal de no deixar-ne cap per comptar i de no comptar-ne cap dues vegades. Si el recompte no es fa en el mateix moment de treure les plaques de l'estufa, es poden conservar a 4°C-10°C com a màxim 24 hores.

Per obtenir el nombre de bacteris aerobis mesòfils totals revivificables per g o mL de mostra analitzada (ufc/g o mL) es compten les colònies de les plaques corresponents a una dilució, que contenen entre 30 i 300 colònies, se'n calcula la mitjana aritmètica i es multiplica pel factor de dilució, que és la inversa de la dilució per la inversa de l'indòcul.

$$\text{ufc / g o mL} = \text{mitjana} \cdot \frac{1}{\text{dilució}} \cdot \frac{1}{\text{indòcul}}$$

Si una de les plaques de la dilució escollida presenta una mica menys de 30 colònies o una mica més de 300, també s'ha de comptar i s'ha d'emprar el nombre obtingut per calcular la mitjana aritmètica.

Quan les plaques de dues dilucions successives presenten entre 30 i 300 colònies, s'han de calcular els recomptes de cada dilució. El resultat final serà la mitjana dels dos valors obtinguts, sempre que un d'aquests no sigui superior al doble de l'altre; en aquest cas, es donarà com a recompte en placa el valor més baix.

Si totes les plaques tenen més de 300 colònies, les plaques de la dilució més elevada (menys concentrada) es divideixen en seccions radials (2, 4 o 8) i es compten les colònies que hi ha en una o més seccions. Es multiplica el total de colònies obtingudes en cada cas pel factor adient, per tal d'aconseguir una estimació del nombre total de colònies presents en la placa. Es calcula la mitjana aritmètica i es multiplica pel factor de dilució corresponent. El valor obtingut serà el **recompte estimat**.

Si en fer el recompte emprant el sistema de seccions radials explicat en l'apartat anterior, es compten més de 200 colònies en una secció corresponent a la vuitena part de la placa, es multiplica 1.600 (200 · 8) pel factor de dilució i el **recompte estimat** s'expressa com a superior (>) al valor obtingut. En aquests casos, s'aconsella indicar entre parèntesis la dilució utilitzada.

Quan no es troben colònies a les plaques corresponents a la dilució més concentrada, el **recompte estimat** s'expressa com a inferior (<) a 1 multiplicat pel factor de dilució més concentrat.

El recompte s'expressa emprant només dues xifres significatives i mitjançant notació científica. Per exemple, si el valor calculat ha estat de 45.200, aquest s'ha de donar com 45×10^3 o $4,5 \times 10^4$. Si el tercer dígit començant per l'esquerra és 5 o superior, s'arrodoneix. Per exemple, si el valor calcular és 836.000, aquest s'ha de donar com 84×10^4 o $8,4 \times 10^5$.

Pot passar que a les plaques hi hagi colònies de creixement difós en superfície. Si l'àrea que ocupen aquestes colònies no supera la meitat de la placa, es compten les colònies d'altres tipus que es troben fora d'aquesta zona i es corregeix la xifra obtinguda tenint en compte l'àrea on no s'han pogut comptar colònies.

Si la zona ocupada per aquest tipus de colònia supera la quarta part de la superfície de la placa, s'ha d'anotar. Si presenten aquest problema més d'una placa de cada vint, s'han de prendre mesures per evitar-lo (per exemple, assecar bé les plaques o reduir la humitat de l'estufa d'incubació).

Si en fer un recompte el nombre de microorganismes que hi ha en la dilució més concentrada és menor que el que hi ha en la dilució més elevada, es pot sospitar que l'aliment que s'està analitzant conté inhibidors.

Si s'utilitza el mètode de recompte en placa per decidir si un aliment, un lot, una partida, etc., s'accepta o es rebutja, només es poden emprar els resultats reals, mai el recompte estimat. Des del punt de vista dels organismes oficials, el recompte estimat només és útil com a aproximació inicial per valorar la qualitat bacteriològica d'un aliment.

3.1.2. Sembra per superfície

3.1.2.1. Material

- Banc de dilucions de la mostra d'aliment
- Plaques amb 20 mL de TSA
- Micropipeta de 0,1 mL i puntes estèrils
- Nansa de Digralsky
- Alcohol
- Estufa bacteriològica a $30^{\circ}\text{C} \pm 1^{\circ}\text{C}$

3.1.2.2. Procediment operatiu

Es preparen dilucions decimals de l'aliment que s'ha d'analitzar (ap. 2.3.2). Es vessen parts alíquotes de 0,1 mL de la mostra o la dilució en diferents plaques de Petri amb 20 mL de TSA. Amb la nansa de Digralsky, flamejada prèviament amb alcohol, es reparteix l'inòcul per tota la superfície de la placa, efectuant moviments de rotació i fins que el líquid quedi completament absorbit. Com a mínim s'han de sembrar tres dilucions decimals consecutives de l'aliment que s'ha d'analitzar, emprant tres plaques per dilució. Les plaques s'incuben en posició invertida a l'estufa a $30^{\circ}\text{C} \pm 1^{\circ}\text{C}$ durant 24-48 hores.

3.1.2.3. Resultats

Observarem colònies en la superfície del medi de cultiu. El recompte de les colònies i el càlcul del nombre de bacteris aerobis mesòfils totals revivificables per gram o mil·lilitre d'aliment es fa seguint les indicacions de l'apartat 3.1.1.3.

3.1.3. Mètode de les gotetes d'agar

En el mètode de les gotetes d'agar de Sharpe i Kilsby (1971), les dilucions decimals de la mostra es preparen en tubs amb TSA estèril, fos i mantingut a 45°C .

3.1.3.1. Material

- Tubs amb 9 mL de TSA, fos i mantingut en un bany d'aigua a 45°C
- Micropipeta d'1 mL i puntes estèrils
- Nansa calibrada o micropipeta de 0,1 mL i puntes estèrils
- Mixo-tub o vòrtex
- Dues plaques de Petri buides i estèrils

— Estufa bacteriològica a $30^{\circ}\text{C} \pm 1^{\circ}\text{C}$

3.1.3.2. Procediment operatiu

Es marca el fons de dues plaques de Petri buides i estèrils dividint-les en seccions iguals i s'indica en cadascuna la dilució que se sembrarà.

Es preparen dilucions decimals de l'aliment utilitzant tubs amb 9 mL de TSA fos i mantingut a 45°C . Es dipositen gotetes de 0,1 mL de cada dilució al fons de la placa de Petri, en la secció corresponent. La sembra es fa per duplicat i cada placa pot tenir com a màxim 6 gotetes. Les plaques de Petri inoculades es deixen tancades sobre la taula del laboratori fins que les gotetes s'hagin solidificat. Les plaques s'incuben, **sense invertir-les**, durant 24 hores a l'estufa a $30^{\circ}\text{C} \pm 1^{\circ}\text{C}$.

3.1.3.3. Resultats

Utilitzant una lupa de 10 augments, es compten les microcolònies en les dilucions que presenten un nombre igual o inferior a 20 colònies per gota. El càlcul del nombre de bacteris aerobis mesòfils totals revivificables per gram o mil·lilitre d'aliment es fa seguint les indicacions de l'apartat 3.1.1.3.

3.2. Recompte, aïllament i identificació de fongs

Els fongs són un grup gran i divers que inclou organismes filamentosos, anomenats *floridures*, i organismes unicel·lulars, anomenats *llevats*. Els fongs són molt importants clínicament i industrialment. Les infeccions causades per fongs s'anomenen *micosis*. Algunes floridures produeixen toxines al·lucinògenes o molt tòxiques quan són ingerides. Les activitats químiques de molts fongs són molt importants en la indústria alimentària. Per exemple, algunes espècies de *Penicillium* confereixen l'aroma característica a formatges com el gorgonzola, el camembert i el rocafort; diferents espècies d'*Aspergillus* s'utilitzen per fermentar la salsa de soja i per produir àcid cítric, àcid glucònic i àcid gàl·lic, i diferents soques de *Saccharomyces cerevisiae* s'empren per fer pa, cervesa i vi.

3.2.1. Recompte de fongs

La contaminació fúngica d'un aliment té molta importància no només per la seva acció deterioradora, sinó també per la capacitat d'algunes floridures de sintetitzar una gran varietat de micotoxines, de provocar infeccions i, fins i tot, de provocar reaccions al·lèrgiques en persones hipersensibles als antígens fúngics. Generalment, l'acció dels llevats és simplement infectiva. Per aquests motius, per conèixer la qualitat microbiològica de diferents productes s'ha de fer un recompte de floridures i llevats.

3.2.1.1. Material

- Banc de dilucions de la mostra d'aliment
- Plaques amb 20 mL d'agar OGYE (agar amb extracte de llevat, glucosa i oxitetraciclina)
- Micropipeta de 0,1 mL i puntes estèrils
- Nansa de Digralsky
- Alcohol

- Estufa bacteriològica a $22^{\circ}\text{C} \pm 2^{\circ}\text{C}$
- Nansa de Kolle
- Material i reactius per a la tinció de Gram o una tinció simple amb blau de metilè
- Oli d'immersió

3.2.1.2. Procediment operatiu

Se sembren per superfície parts alíquotes de 0,1 mL de les dilucions 1/10 (10^{-1}) i 1/100 (10^{-2}). Si la mostra és líquida, se sembren parts alíquotes de 0,1 mL de la mostra directa i de la dilució 1/10. S'utilitza l'agar OGYE i se sembren tres plaques per dilució. Les plaques sembrades s'incuben a $22^{\circ}\text{C} \pm 2^{\circ}\text{C}$ durant 5 dies, si bé es fa una lectura prèvia 2 dies després de la incubació.

Quan l'aliment que es vol analitzar té un alt contingut de proteïna o bé no es disposa d'una estufa a 22°C i les plaques s'han d'incubar a 35°C , és millor utilitzar l'agar rosa de Bengala amb cloramfenicol.

Per a la revivificació de la microbiota fúngica d'un aliment, alguns autors recomanen afegir Tween 80 al medi de resuspensió (0,1 mL de Tween 80 per 1.000 mL de diluent).

3.2.1.3. Resultats

Observarem colònies en la superfície del medi de cultiu. Abans de fer el comptatge, cal distingir les colònies de llevats de les colònies formades pels bacteris presents a la mostra que hagin pogut créixer en aquestes condicions culturals. Per a això, només cal fer una tinció simple, amb blau de metilè, o una tinció de Gram de tots els tipus colonials que puguin induir a error. La cèl·lula d'un llevat és molt més gran que la d'un bacteri. Es compten les colònies de les plaques procedents de la mateixa dilució que presenten entre 0 i 50 colònies fúngiques.

El càlcul del nombre de fongs i llevats per gram o mil·lilitre d'aliment es fa seguint les indicacions de l'apartat 3.1.1.3.

3.2.2. Aïllament de floridures i llevats

Després del recompte, s'han d'obtenir cultius purs de tots els tipus morfològics diferents de colònies fúngiques.

3.2.2.1. Material

- Plaques del recompte de fongs
- Plaques d'agar extracte de malta o d'agar Sabouraud glucosat
- Nansa de Kolle
- Estufa bacteriològica a 20°C - 25°C

3.2.2.2. *Procediment operatiu*

L'aïllament es fa mitjançant sembra per esgotament en plaques d'agar extracte de malta o d'agar Sabouraud glucosat. Les plaques s'incuben durant 5-7 dies a 20-25°C.

3.2.2.3. *Resultats*

S'obtenen cultius purs dels diferents tipus de floridures i llevats aïllats.

3.2.3. *Identificació de les floridures*

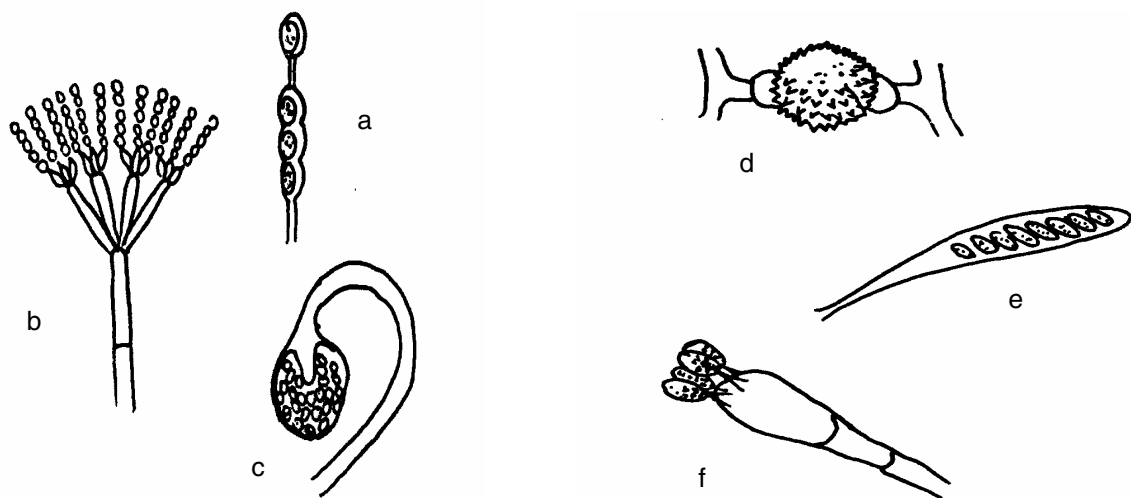
Les floridures són microorganismes eucariotes pluricel·lulars i filamentosos. L'estructura o cos vegetatiu d'un fong s'anomena *tal·lus*. El tal·lus està format per filaments o *hifes*, d'uns 5 µm de diàmetre, que generalment estan ramificats. El conjunt d'hifes s'anomena *miceli*. Generalment, el miceli forma una estructura visible a primera vista. Els fongs creixen per elongació de la part apical de les hifes. Una petita quantitat de miceli és suficient per a la formació d'un nou tal·lus.

Els mecanismes de reproducció dels fongs filamentosos són extraordinàriament diversos i s'utilitzen com a base per a la seva classificació. Es poden distingir dos tipus de reproducció: la sexual i l'asexual. La **reproducció sexual** consisteix en la unió o conjugació de dos nuclis. Aquest procés té lloc en tres etapes: plasmogàmia, cariogàmia i meiosi. En alguns fongs, aquestes tres etapes poden tenir lloc durant diferents estadis del seu desenvolupament. En la figura 3.2 es mostren els tres tipus d'espores sexuals formades pels fongs: *zigòspores*, *ascòspores* i *basidiòspores*.

La **reproducció asexual** dels fongs té lloc per fragmentació o per formació d'espores. Les espores asexuals dels fongs es poden formar de diferents maneres (fig. 3.2). *Clamidòspores*: les cèl·lules de l'interior de l'hifa s'arrodoneixen i queden embolcallades per una paret gruixuda. *Conidiòspores*: espores formades en hifes diferenciades, anomenades *conidiòfors*. Generalment, els conidis formen cadenes o raïms.

En els fongs, la diversitat de les estructures productores de conidis és molt gran i s'utilitza com a característica fonamental per classificar aquest tipus de microorganismes (*Aspergillus*, *Penicillium*... (fig. 3.3)). Alguns fongs formen espores asexuals a l'interior d'un receptacle o una estructura anomenada *esporangi*. Quan assoleix la maduresa, l'esporangi es trenca i s'alliberen les espores, que s'anomenen *esporangiòspores*.

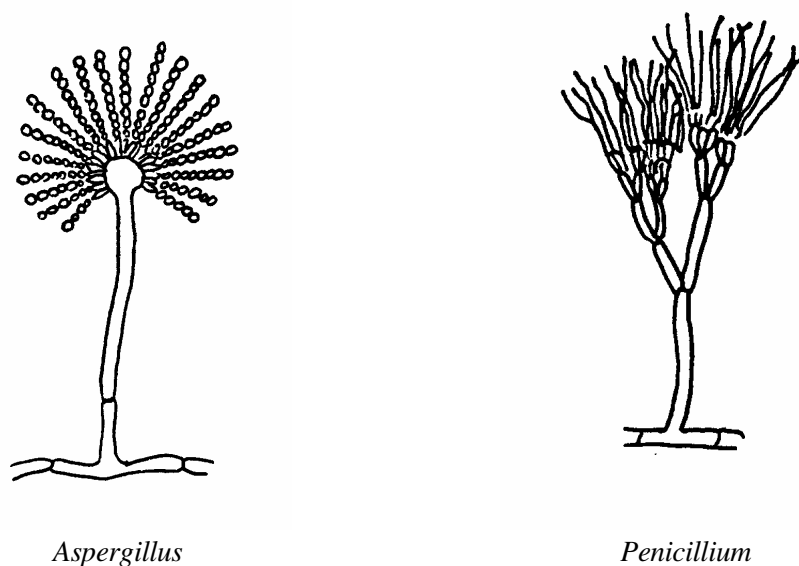

Espores asexuals

Espores sexuals

FIGURA 3.2. Tipus d'espores formades per les floridures. Espores asexuals: a) clamidòspores, b) conidiòspores, c) esporangiòspores.

Espores sexuals: d) zigòspores, e) ascòspores, f) basidiòspores.

Aspergillus

Penicillium

FIGURA 3.3. Diferències conidials entre els gèneres *Aspergillus* i *Penicillium*

Els fongs filamentosos es caracteritzen i es classifiquen per l'aspecte de les seves colònies (color, forma, textura superficial), per l'organització de les seves hifes i per l'estructura i l'organització de les seves espores.

3.2.3.1. Observació microscòpica de floridures

Material

- Cultiu pur en placa
- Nansa de picadura o cinta adhesiva
- Portaobjectes
- Cobreobjectes
- Solució de blau de lactofenol
- Oli d'immersió

Procediment operatiu

L'observació microscòpica de fongs es fa pel **mètode de la cambra humida**, utilitzant blau de lactofenol. Es parteix d'un cultiu en medi sòlid i la mostra es pot agafar de dues maneres: utilitzant nanses de picadura o bé cinta adhesiva. En el primer cas se segueix el protocol següent:

1. Es diposita una gota de solució de blau de lactofenol damunt d'un portaobjectes net.
2. Es transferix asèpticament una petita quantitat de miceli a la gota de colorant.
3. Es distribueix homogèniament amb l'ajuda de la nansa de picadura.
4. Es cobreix amb el cobreobjectes i s'observa al microscopi.

Quan no es disposa de nansa de picadura o bé quan no s'ha aconseguit agafar miceli amb l'ajut d'una nansa, la mostra es pot agafar utilitzant cinta adhesiva (fig. 3.4). El protocol que s'ha de seguir és el següent:

1. Es talla un tros de cinta adhesiva una mica més gran que la llargada del portaobjectes.
2. Es col·loca al voltant d'un dels extrems del portaobjectes amb el cantó adhesiu a la part exterior.
3. S'enfonsa l'extrem del portaobjectes amb la cinta adhesiva dins d'una colònia, de manera que fem un tall a la colònia i a l'agar.
4. S'inverteix la cinta adhesiva i es col·loca longitudinalment damunt del portaobjectes de manera que la mostra quedi centrada en el portaobjectes.
5. Es transfereix una gota de solució de blau de lactofenol on hi ha la mostra, que hi entrarà per capil·laritat, i s'observa al microscopi.

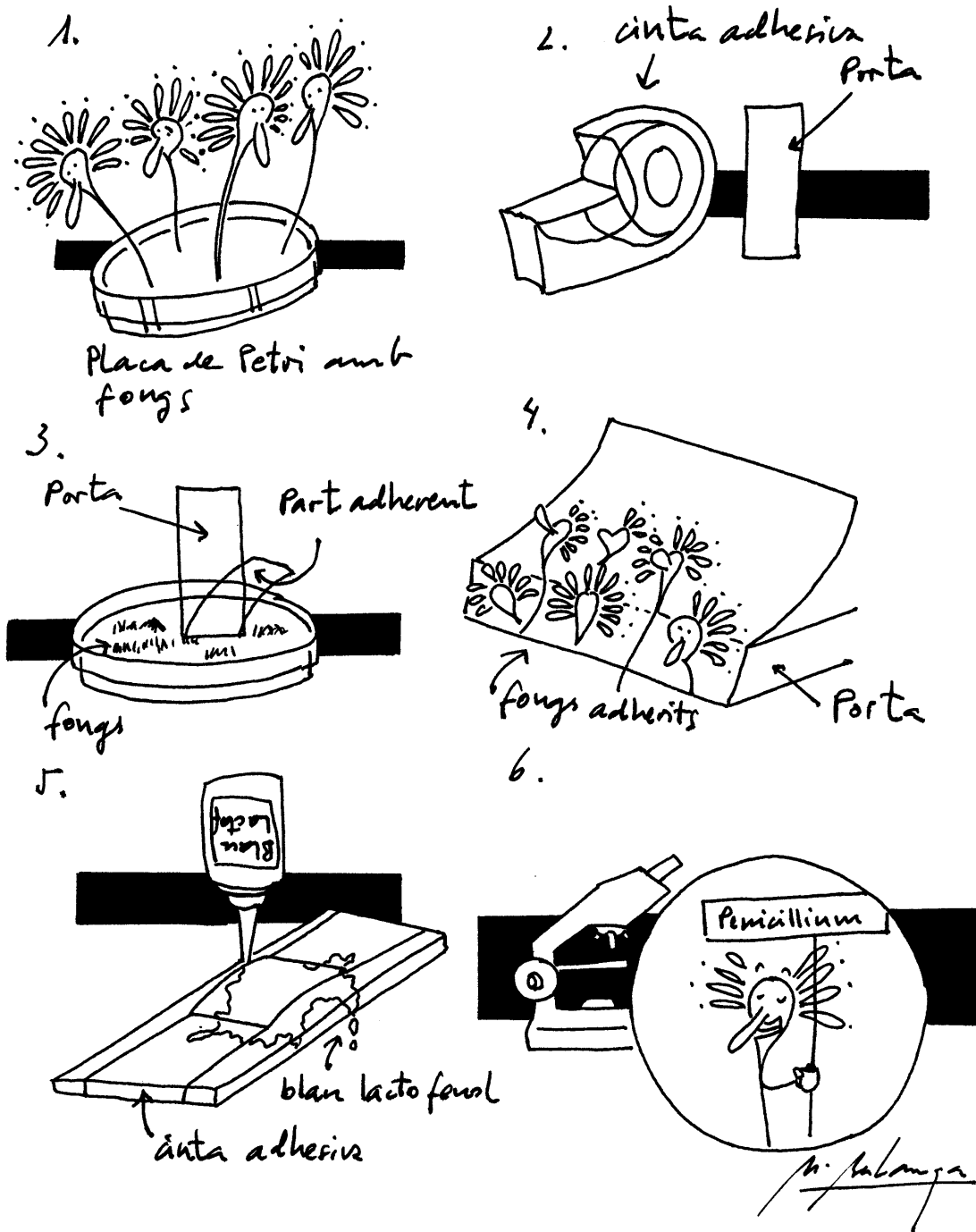

FIGURA 3.4. Protocol de la tinció amb blau de lactofenol. 1) Placa de Petri amb floridures. 2) Es talla un tros de cinta adhesiva una mica més llarg que el portaobjectes. 3) Es col·loca la cinta al voltant d'un dels extrems del portaobjectes amb el cantó adhesiu a la part exterior i s'enfonsa dins d'una colònia fent un tall a l'agar. 4) Els fongs queden adherits a la cinta adhesiva. 5) S'inverteix la cinta adhesiva i es col·loca damunt del portaobjectes. S'hi afegeix una gota de blau de lactofenol. 6) S'observa al microscopi.